

УДК 330.341.1.

**О.Д. Гудзинський, д-р екон. наук, професор**  
**Національний університет біоресурсів і природокористування України**  
**С.М. Судомир д-р екон. наук, доцент**  
**ВП НУБіП України «Бережанський агротехнічний інститут»**

## **УПРАВЛІННЯ СИНЕРГЕТИЧНОЮ ІНСТИТУЦІОНАЛЬНОЮ ТРАНСФОРМАЦІЄЮ АГРАРНОГО СЕКТОРА ЕКОНОМІКИ**

*В статті спроектовано потенціал системи з врахуванням вимог синергетики та потенційних можливостей його реалізації. Розроблений новий підхід до формування методології побудови управління як динамічно розвиваючої цілісної системи на вимогах синергетичності.*

**Ключові слова:** управління, синергізм, інституціоналізм, трансформація, система, економіка, аграрний сектор, потенціал.

**Постановка проблеми.** Стабільне функціонування соціально-економічних систем та їх стратегічну конкурентоспроможність можливо забезпечити у часовому і просторовому вимірах, якщо формувати динаміку розвитку цих систем за вимогами синергетичного системно-комплексного підходу [5]. Особливу увагу потрібно приділяти ступеню готовності менеджменту до проведення інституційних змін, який повинен носити випереджувальний характер. Лише при такому підході можливо забезпечити збалансований розвиток усіх підсистем організацій в раціональному співвідношенні організаційної взаємодії та самоорганізації підприємств на всіх етапах їх розвитку. Напрями і специфіка такого впливу визначатимуться суб'єктом ініціації – власне суб'єктом управлінського впливу чи суб'єктом зовнішнього середовища. Однак в обох названих цих випадках первинність в забезпеченні збалансованості елементів соціально-економічної системи в процесі розвитку повинна належати менеджменту. В цьому зв'язку виникає потреба в розробці нового підходу до формування методології побудови менеджменту як динамічно розвиваючої цілісної системи на вимогах синергетичності [1].

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Даній проблематиці присвячені праці Н.М. Масленнікової [3], А.П. Наливайка [4], В.В. Пастухової [5] та ін. Однак слід відмітити, що теоретичні та емпіричні дослідження не охоплюють його об'єкт як системну цілісність.

**Формулювання цілей статті.** Розробити новий підхід до формування методології побудови менеджменту як динамічно розвиваючої цілісної системи на вимогах синергетичності.

**Виклад основного матеріалу дослідження.**

Інституціоналізм як система виступає основним регулятором відносин в системі: соціальних, соціально-трудових, власних, владних, власно-владних, системно-економічних. Сила його впливу залежить від гармонійної збалансованості складових інституціональних систем як цілісностей, іншими та цілями розвитку соціально-економічних систем в горизонтальних і вертикальних комунікаційних зв'язках. Серцевиною таких відносин та забезпечення гармонійної єдності виступає інтерес – суспільства в цілому, галузі, територіального регіону як цілісних систем, поселенських мереж, функціонуючих виробничих та обслуговуючих утворень в єдиній системі цільових соціально-економічних програм. Інтерес пронизує усю систему відносин: між суб'єктами соціального середовища, які виникають і розвиваються при взаємодії суб'єктів діяльності в процесі створення, розподілу і споживання матеріальних благ; між соціальними об'єктами та природою; між складовими економічної системи.

Загальною вимогою щодо забезпечення синергетичного ефекту в процесі розвитку регіонів є створення такої системи, яка б сприяла скороченню розвитку окремих стадій і розширенню часового горизонту на інших стадіях життєвого циклу. Часовий лаг життєвих циклів розвитку соціально-економічних систем, що характерно і для аграрного сектора економіки, визначатиме і часовий лаг їх конкурентостійкості, який важливий для забезпечення стійкості процесу самого розвитку [6].

Синергетичність підсилює системність якісними характеристиками шляхом поглиблення дослідження явищ і процесів за нелінійними законами в тісній взаємодії хаосу-порядку, порядку-хаосу в системі випадковості-необхідності, необхідності-доцільності. Дослідження такого плану повинні охоплювати усі сфери діяльності, включаючи і управлінську з її координаційними, регулюючими, організаційними та іншими функціями. При цьому ми робимо акцент на системне використання діалектичного, конкретно-історичного методів, системної методології. Це дозволить з високим коефіцієнтом обґрунтованості підійти до вироблення, прийняття і реалізації рішень щодо розвитку суб'єктно-суб'єктних, суб'єктно-об'єктних, об'єктно-об'єктних відносин в процесі діяльності соціально-економічних систем при взаємодії із факторами внутрішнього і зовнішнього середовища. Останні менш передбачені і можуть створювати

з високим коефіцієнтом ймовірності появу випадковостей та хаотичних процесів. Послабленню їх впливу на результати діяльності господарюючих структур повинна забезпечити система менеджменту, сформована на принципах синергетики. Досягти цього можливо на основі організаційної піддатливості соціально-економічних систем саморозвиваючого, самоорганізаційного типу їх поведінки та структур управління ринкового спрямування. Динамічна збалансованість типів управлінського профілю, гнучкої структури управління, організаційного клімату, кадрового потенціалу, складових організаційного розвитку в єдності з інноваційною сприйнятливістю та вольовими якостями управлінської команди є основою забезпечення ризикозахищеності підприємницьких структур в умовах нестабільно-виникаючих ситуацій.

Синергетичний методологічний підхід повинен охоплювати усі види управління: стратегічним розвитком підприємств; інноваційним розвитком підприємств; антикризовою діяльністю організаційних формувань; потенціалом господарюючих структур; маркетинговою діяльністю; логістичною діяльністю; виробничою та обслуговуючою діяльністю; фінансовою діяльністю; комунікаційними зв'язками; організаційним розвитком підприємств та ін.

При цьому ми надаємо пріоритетного значення стадії проектування як передумови забезпечення збалансованості складових системи з орієнтацією на вимоги синергетики [7] (рис. 1.)

Формування менеджменту як системної цілісності синергетичного інституційного спрямування повинно здійснюватися на теоретико-методологічних засадах загальної економічної теорії, теорії розвитку суспільства, теорії розвитку соціально-економічних систем, теорії синергетики та інших теорій в системі, а також використанні системних підходів.

Акцент зроблено на синергетичний підхід в розвитку соціально-економічних систем в умовах інституціонально-структурної трансформації економіки України.

Лише комплексний і системний підхід до формування інститутів на збалансованій основі сприятиме побудові результативної системи управління розвитком аграрного сектора економіки як системної цілісності [2].



**Рис. 1. Фрагмент проектування потенціалу системи з врахуванням вимог синергетики та потенційних можливостей його реалізації**

Джерело: Розробка авторів дослідження

Слід відмітити, що в сучасних умовах розвитку національної та світової економіки ускладнюється вся система відносин організаційного, економічного, комунікаційного, соціального та іншого спрямування.

Виникають проблеми організаційної взаємодії усіх складових ринкового конкурентного середовища в умовах швидкозмінюючих параметрів досягнення цілей [1]. В процесі досягнення цілей має місце розбалансованість в системі організаційної взаємодії управління і самоорганізаційних процесів. Це проявляється на різних рівнях управління. Порушення співвідношення між державою і приватною власністю розширило лаг розбалансованості через послаблення механізмів забезпечення єдності інтересів і не готовності більшої частини соціо працювати в нових не цивілізованих капіталістичних умовах господарювання.

Єдність інтересів на рівні господарюючих структур також не забезпечена в силу віддаленості суб'єктів інтелектуального капіталу від участі в управлінні. Прагнення до збагачення лише через одержання прибутку любою ціною розбалансувало відносини в системах економічної, соціальної, екологічної. Біоекономічний підхід уступив місце лише економічному. Система очікувань як основа забезпечення єдності інтересів на різних рівнях управління, в силу суб'єктивно спрямованих дій на збагачення власників основного капіталу втрачає свій потенціал в активізаційній діяльності людського фактору. Внаслідок цього, через відсутність єдності інтересів, не використовується потенціал синергетичної взаємодії суб'єктів системної цілісності [7].

Нерозвинутий інститут цінностей в контексті людського цивілізованого розвитку також не сприяє саморозвитку і самоорганізації соціально-економічних систем. Як наслідок, посилюється дія централізованих органів управління. Контрольні функції займають домінуюче положення в системі функцій. Не досить ефективними є організаційно-регулююча та мотиваційно-стимулююча функції. Внаслідок розбалансованості організаційної взаємодії органів управління з самоорганізацією не створюються передумови для забезпечення синергетичного ефекту в організаційній взаємодії суб'єктів соціально-економічної системи.

**Висновки з проведеного дослідження.** Із наведеного вище можна зробити наступні висновки. Підвищенню результативності діяльності соціально-економічних систем повинна сприяти нова парадигма розвитку організаційної взаємодії, сформованої на новій методологічній основі інституціонального, само розвиваючого, синергетичного, організаційно-регулятивного, системно-комплексного підходу.

На зазначених підходах повинна розроблятися і система стратегічних змін в усіх підсистемах соціально-економічних організацій, включаючи і макроекономічний рівень.

Головним критерієм такого підходу повинна бути чітко визначена цільова спрямованість розвитку суспільства як системи, регіонів, галузей, соціально-економічних систем макроекономічних рівнів, сформованою на синергетичних засадах забезпечення єдності інтересів та вимог законів – економічних, соціальних, природи.

**Бібліографічний список:** 1. Гудзинський О.Д. Система менеджменту інституціональної трансформації економіки України (теоретико-методологічний аспект): колективна монографія за загальною редакцією О.Д. Гудзинського – К.: ТОВ «Аграр Медіа Груп», 2012. – 771 с.

2. Гудзинський О. Д. Інституційне забезпечення результативної системи управління розвитком аграрного сектора економіки / О.Д. Гудзинський, С.М. Судомир // Сталій розвиток економіки. – 2013. – № 4 [21]. – С. 9–14.
3. Масленникова Н.П. Управление развитием организации / Н.П. Масленникова. – М.: Центр экономики и маркетинга, 2002. – 304 с.
4. Наливайко А.П. Теорія стратегії підприємства: Сучасний стан та напрямки розвитку: монографія / А.П. Наливайко. – К.: КНЕУ, 2001. – 227 с.
4. Пастухова В.В. Стратегічне управління підприємством: філософія, політика, ефективність: монографія / В.В. Пастухова. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т., 2002. – 302 с.
5. Судомир С.М. Розвиток соціально-економічних систем конкурентоспроможного спрямування / С.М. Судомир // Економічний часопис-XXI. – № 9–10 (1) 2013. – С. 57–60.
6. Судомир С.М. Синергетична методологія оцінки результативності розвитку регіонально-аграрного сектора економіки України / С.М. Судомир / Економіст. – 2014. – № 2. – С. 31–34.
7. Судомир С.М. Формування системи управління розвитком сільськогосподарських підприємств: теорія, методологія: [монографія] / С.М. Судомир. – К.: ЦП «Компринт», 2015. – 483 с.

**Гудзинский О.Д., Судомир С.М. Управление синергетический институциональной трансформации аграрного сектора экономики.** В статье спроектирован потенциал системы с учетом требований синергетики и потенциальных возможностей его реализации. Разработан новый подход к формированию методологии построения управления как динамично развивающейся целостной системы на требованиях синергетичности.

**Ключевые слова:** управление, синергизм, институционализм, трансформация, система, экономика, аграрный сектор, потенциал.

**Gudzynski O., Sudomyr S. The management of synergistic institutional transformation of the agrarian sector of Economics.** In the article potential of the system is projected taking into account the requirements of synergetics and potential possibilities of his realization.

A new approach to the forming of methodology of construction of management as dynamically developing integral system on the requirements of synergetic is designed.

The institutional-structural transformation as a dynamic process requires a new methodological approach to the management formation as a system integrity which is adequate to the task of institutional transformation. The degree of management readiness to implement the institutional changes should be a proactive nature. Only with this approach it can ensure a balanced development of all organizations' subsystems in the rational value of organizational

interaction and self-organization of socio-economic systems at all stages of their development.

The synergy enhances the integrity of the quality characteristics by further research on the phenomena and processes with nonlinear laws in the closely interaction of chaos-order, order-chaos in the randomness system-necessity, necessity-expediency. Such kind of research should cover all activities, including management and its coordination, regulatory, organizational and others functions. At the same time we focus on the systemic use of dialectic, specific historical methods, systems methodology. It will allow with high rate ratio reasonableness to approach the formulating, adopting, and implementing solutions for the development of subject-subject, subject-object and object-object relations in the process of socio-economic systems activities while interacting with internal and external environment.

The synergistic methodological approach should cover all types of management: strategic development of enterprises; innovative development of enterprises; anti-crisis activities of the organizational units; potential of economic structures; marketing; logistics; manufacturing and service activities; financial activities; communication; organizational development of the enterprises.

**Key words:** management, synergy, institutionalism, transformation, system, economy, agricultural sector, potential.

*Стаття надійшла до редакції 03.02.2017 р.*